

แนวทางการจัดการศพที่ติดเชื้อหรือสงสัยว่าติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Guidance for Handling of Human Remains of Confirmed
or Suspected COVID 2019

กองบริหารการสาธารณสุข (กบรส.) สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

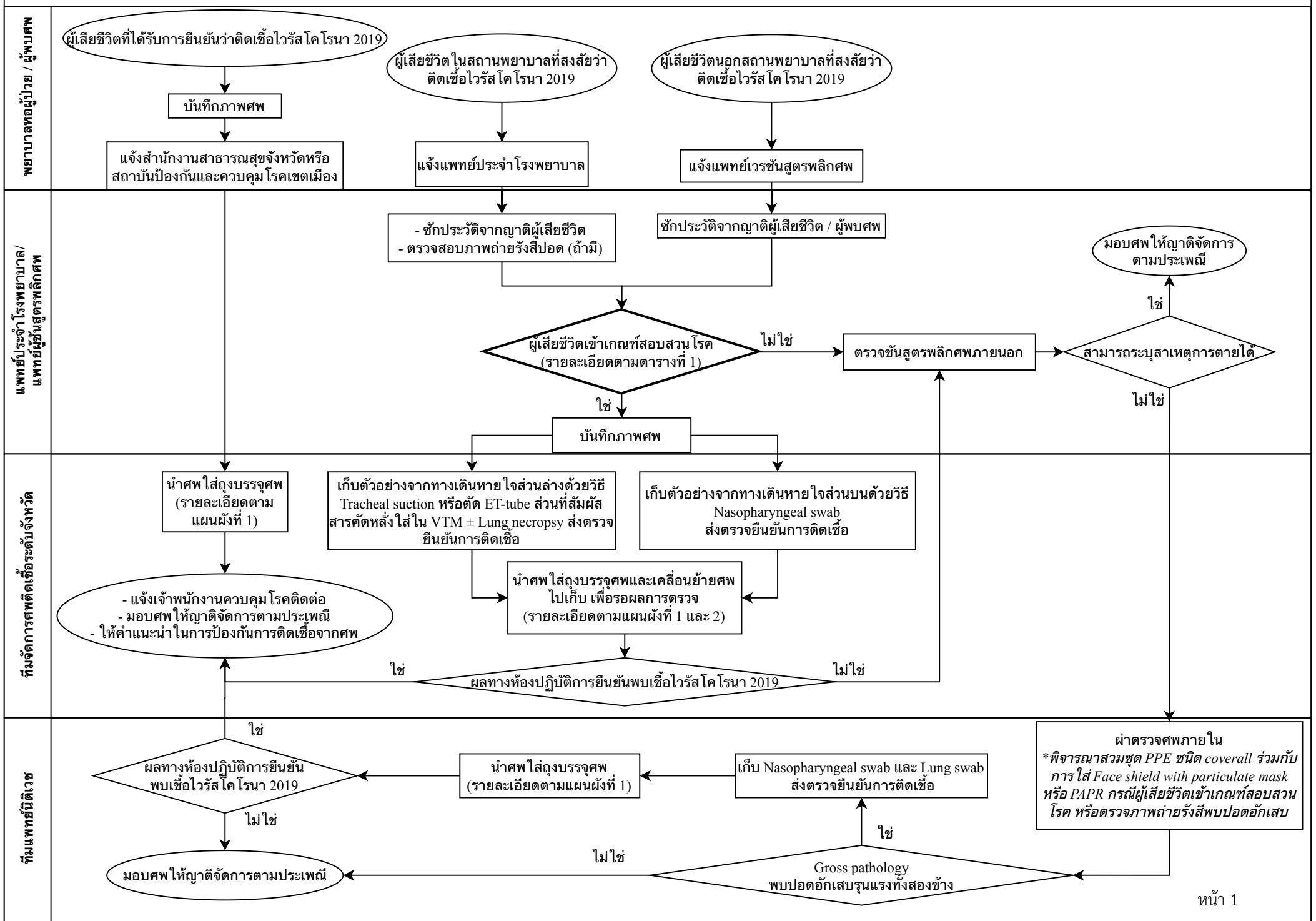
Health Administration Division, Office of the Permanent Secretary

Ministry of Public Health, Thailand

แก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 2 วันที่ 20 เมษายน 2563

2nd Revised Edition: 20 April 2020

แนวทางการจัดการศพที่เสียชีวิตหรือสงสัยว่าเสียชีวิตจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ตารางที่ 1 : เกณฑ์สอบสวนโรคผู้เสียชีวิตที่สงสัยการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Criteria of Bodies Under Investigation (BUI) for COVID-19)

เกณฑ์สอบสวนโรครณีเสียชีวิต
<p>1. การเสียชีวิตในทุกราย ที่ก่อนเสียชีวิตมีประวัติไข้ ร่วมกับอาการทางระบบทางเดินหายใจ อย่างใดอย่างหนึ่ง (ไอ น้ำมูก เจ็บคอ หายใจเหนื่อย หรือหายใจลำบาก) ร่วมกับการมีประวัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ ในช่วงเวลา 14 วัน ก่อนวันเริ่มป่วย หรือ 30 วัน ก่อนเสียชีวิต</p> <ul style="list-style-type: none">(1) มีประวัติเดินทางไปยัง หรือมาจาก หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019(2) ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว สถานที่แออัด หรือติดต่อกับคนจำนวนมาก(3) มีประวัติไปในสถานที่ชุมนุมชน หรือสถานที่ที่มีการรวมกลุ่มคนจำนวนมาก
<p>2. การเสียชีวิตโดยยังไม่ปรากฏสาเหตุ* ที่มีประวัติตามข้อ (1) – (3) ในข้อ 1. ในช่วงเวลา 30 วัน ก่อนเสียชีวิต และไม่สามารถสืบทราบประวัติการเจ็บป่วยก่อนจะมีการเสียชีวิตได้</p>
<p>3. ผู้สัมผัสใกล้ชิดที่มีความเสี่ยงสูง (High risk closed contact)** ที่เสียชีวิตภายใน 14 วัน นับจากวันที่สัมผัสผู้ป่วยยืนยันวันสุดท้าย</p>
<p>4. บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่มีประวัติเคยสัมผัสกับผู้สงสัยว่าป่วยด้วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ร่วมกับ ในช่วงเวลา 30 วัน ก่อนเสียชีวิต มีประวัติไข้ หรือมีอาการทางระบบทางเดินหายใจอย่างใดอย่างหนึ่ง (ไอ น้ำมูก เจ็บคอ หายใจเหนื่อย หรือหายใจลำบาก) หรือได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคปอดอักเสบ</p>
<p>5. ผู้ป่วยโรคปอดอักเสบที่เสียชีวิตภายใน 48 ชั่วโมงหลังได้รับการวินิจฉัย</p>
<p>6. ตรวจพบลักษณะปอดอักเสบรุนแรงทั้งสองข้างจากการตรวจภาพถ่ายรังสีปอดภายหลังตายหรือจากการผ่าตรวจศพ</p>

* “การเสียชีวิตโดยยังไม่ปรากฏสาเหตุ” หมายถึง การเสียชีวิตกะทันหันและไม่คาดคิด โดยไม่มีอาการเจ็บป่วยของโรคเรื้อรังที่สามารถเป็นสาเหตุการตายได้มาก่อนหน้า รวมทั้งการเสียชีวิตที่ไม่มีผู้ทราบเหตุการณ์และอาการของผู้ตายก่อนเสียชีวิต ทั้งนี้ไม่รวมถึงการเสียชีวิตกะทันหันที่มีประวัติชัดเจนว่าเกิดจากการฆ่าตัวตาย ถูกผู้อื่นทำให้ตาย ถูกสัตว์ทำร้าย หรืออุบัติเหตุ

****กลุ่มผู้สัมผัสใกล้ชิดที่มีความเสี่ยงสูง (High risk closed contact)**

1. ผู้สัมผัสใกล้ชิดในครัวเรือน

- 1) สมาชิกในครอบครัว ญาติ และผู้ที่ดูแลผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ขณะที่มีอาการป่วย
- 2) ผู้ที่อยู่ในบ้านเดียวกับผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

2. ผู้สัมผัสใกล้ชิดในสถานพยาบาล

- 1) บุคลากรทางการแพทย์ บุคลากรอื่น ๆ ในแผนกที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มาเยี่ยมผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในขณะที่อยู่ในโรงพยาบาลโดยไม่ได้ใส่ Personal Protective Equipment (PPE) ตามมาตรฐาน
- 2) ผู้ป่วยรายอื่น ๆ (ป่วยด้วยโรคอื่น) ที่รับการรักษาในช่วงเวลาเดียว และอยู่ในห้องเดียวกันหรือแถวเดียวกันกับผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และผู้ที่มาเยี่ยมผู้ป่วยเหล่านั้นในขณะที่ผู้ป่วยยังไม่ได้รับการรักษาในห้องแยกโรค
- 3) เจ้าหน้าที่ทางห้องปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งส่งตรวจจากผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยไม่ได้ใส่ PPE ตามมาตรฐาน

3. ผู้สัมผัสใกล้ชิดในยานพาหนะ

- 1) ในกรณีที่ผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เดินทางโดยเครื่องบินในขณะที่มีอาการ
 - ผู้ที่ร่วมเดินทางโดยเครื่องบินกับผู้ป่วย ผู้โดยสารที่นั่งใกล้ผู้ป่วยในแถวเดียวกัน และในระยะ 2 แถวหน้าและ 2 แถวหลัง
 - พนักงานบริการบนเครื่องบินทุกรายในโซนเดียวกันกับที่ผู้ป่วยนั่ง
 - ผู้ที่ร่วมกลุ่มเดินทางเดียวกัน เช่น กลุ่มทัวร์เดียวกัน
- 2) ในกรณีที่ผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เดินทางโดยยานพาหนะอื่น ๆ ในขณะที่มีอาการ
 - ผู้ที่ร่วมเดินทางกับผู้ป่วย
 - ผู้โดยสาร หรือพนักงานที่สัมผัสสารคัดหลั่งจากทางเดินหายใจ หรือโดนไอ จาม จากผู้ป่วย
 - ผู้โดยสารที่อยู่ในระยะห่างไม่เกิน 1 เมตรจากผู้ป่วย

4. ผู้สัมผัสใกล้ชิดในโรงเรียน/ที่ทำงาน/ชุมชน

- 1) นักเรียนหรือผู้ร่วมงาน ได้แก่ กลุ่มเพื่อนที่พบปะกับผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในขณะที่มีอาการ และมีประวัติอาจสัมผัสสารคัดหลั่งจากทางเดินหายใจ หรือโดนไอ จาม จากผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
- 2) ผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกันกับผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือในชุมชนอื่น ๆ และสัมผัสสารคัดหลั่งจากทางเดินหายใจ หรือโดนไอ จาม จากผู้ป่วย

แบบสอบถามผู้เสียชีวิตที่สงสัยการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - นามสกุล.....เลขบัตรประชาชน/passport..... สัญชาติ.....
 เพศ ชาย หญิง อายุ ปี เดือน อาชีพ (ระบุลักษณะงานที่ทำงานอย่างละเอียด เช่น บุคลากรทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ที่สัมผัสกับนักท่องเที่ยว) สถานที่ทำงาน/สถานศึกษา.....
 ที่อยู่ขณะเสียชีวิตในประเทศไทย บ้าน อื่น ๆ ระบุเลขที่ หมู่ที่ หมู่บ้าน.....
 ซอย ถนน ตำบล อำเภอ จังหวัด
 ชื่อญาติที่ติดต่อได้.....ความสัมพันธ์กับผู้ตาย.....หมายเลขโทรศัพท์.....

2. ข้อมูลทางคลินิก

วันที่เสียชีวิต/พบศพ..... เวลา..... พฤติการณ์การตายเบื้องต้น ตายมีปรากฏเหตุ ฆ่าตัวตาย
 ถูกผู้อื่นทำให้ตาย ถูกสัตว์ทำร้าย อุบัติเหตุ ตายโดยธรรมชาติ ระบุโรค.....
 โรคประจำตัว : ไม่ทราบ ไม่มี มี ระบุ

ประวัติการเจ็บป่วยก่อนเสียชีวิต : ไม่ทราบ ไม่มี มี (กรุณาเลือกอาการด้านล่าง)
 ไข้ ไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก หายใจลำบาก หายใจเหนื่อย อื่น ๆ ระบุ

วันที่เริ่มมีอาการ..... ไม่เคยเข้ารับการรักษา เคยเข้ารับการรักษา สถานพยาบาล.....
 จังหวัด วันที่เข้ารับการรักษาครั้งแรก.....

การใส่เครื่องช่วยหายใจ ใส่ ไม่ใส่
 เอ็กซเรย์ปอด ไม่ได้ทำ ทำ วันที่.....ระบุผล

ประวัติสัมผัสกับผู้ป่วยยืนยันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ไม่มี มี วันที่.....

3. ประวัติเสี่ยง

ช่วง (14 วันก่อนป่วย) / (30 วันก่อนเสียชีวิต) อาศัยอยู่หรือเดินทางมาจากพื้นที่เกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ถ้าใช่ ระบุเมืองประเทศ..... เดินทางเข้าประเทศไทยวันที่.....	☐ ไม่ใช่	☐ ใช่
ช่วง (14 วันก่อนป่วย) / (30 วันก่อนเสียชีวิต) ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว สถานที่แออัด หรือติดต่อกับคนจำนวนมาก	☐ ไม่ใช่	☐ ใช่
ช่วง (14 วันก่อนป่วย) / (30 วันก่อนเสียชีวิต) มีประวัติไปในสถานที่ชุมนุมชน หรือสถานที่ที่มีการรวมกลุ่มคนจำนวนมาก ระบุชื่อสถานที่.....	☐ ไม่ใช่	☐ ใช่
เป็นผู้สัมผัสใกล้ชิดที่มีความเสี่ยงสูง (High risk closed contact) ระบุ.....	☐ ไม่ใช่	☐ ใช่
เป็นบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่มีประวัติเคยสัมผัสกับผู้สงสัยว่าป่วยด้วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ครั้งสุดท้ายที่สัมผัส วันที่.....	☐ ไม่ใช่	☐ ใช่
ตรวจพบลักษณะพยาธิสภาพของปอดอักเสบรุนแรงทั้งสองข้าง ☐ ภาพถ่ายรังสีปอด ☐ การผ่าตรวจศพ	☐ ไม่ใช่	☐ ใช่

ผู้รายงาน หน่วยงาน โทรศัพท์.....วันที่สอบสวน.....

ตารางที่ 2 : การเตรียมบุคลากรสำหรับการจัดการศพติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ทีมจัดการศพติดเชื้อ อันตราย	จำนวน (คน)	หน้าที่	การสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล (PPE)
หัวหน้าทีม	1	<ul style="list-style-type: none"> - ควบคุมขั้นตอนการเก็บศพให้ เป็นไปตามแนวทาง - ตรวจสอบการใส่และถอดชุด PPE ของสมาชิกในทีม 	ชุด scrub + Surgical mask + Shoe cover
		<p>กรณีไม่มีเจ้าหน้าที่เก็บสิ่งส่งตรวจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ช่วยสอดถุงศพใบแรกถอดได้ศพ ขณะเจ้าหน้าที่บรรจุศพยกศพลอย ขึ้นจากเตียงผู้ป่วย - เก็บตัวอย่างสิ่งส่งตรวจเพื่อยืนยัน เชื้อ 	ชุด scrub + Surgical cap + Face shield/Goggles + Surgical mask* + Coverall or Long-sleeve impermeable gown + Double gloves + Shoe cover *เปลี่ยนเป็น N95 mask กรณีเก็บ Tracheal suction หรือทำ Lung necropsy
เจ้าหน้าที่บรรจุศพ	2-3	<ul style="list-style-type: none"> - ยกศพและบรรจุศพใส่ถุงศพ - เช็ดน้ำยาฆ่าเชื้อภายนอกถุงศพ 	ชุด scrub + Surgical cap + Face shield/Goggles + Surgical mask + Coverall or Long-sleeve impermeable gown + Double gloves + Boot + Boot cover
เจ้าหน้าที่ฆ่าเชื้อ	1	<ul style="list-style-type: none"> - เช็ดน้ำยาฆ่าเชื้อรถเข็นศพ - ส่งอุปกรณ์สำหรับการฆ่าเชื้อ ภายนอกถุงให้เจ้าหน้าที่บรรจุศพ - กัด/บีบแอลกอฮอล์ล้างมือให้ เจ้าหน้าที่คนอื่น 	ชุด scrub + Surgical cap + Face shield/Goggles + Surgical mask + Coverall or Long-sleeve impermeable gown + Double gloves + Boot + Boot cover
เจ้าหน้าที่เก็บสิ่งส่งตรวจ	1	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บตัวอย่างสิ่งส่งตรวจเพื่อยืนยัน เชื้อ - ช่วยสอดถุงศพใบแรกถอดได้ศพ ขณะเจ้าหน้าที่บรรจุศพยกศพลอย ขึ้นจากเตียงผู้ป่วย 	ชุด scrub + Surgical cap + Face shield/Goggles + Surgical mask* + Coverall or Long-sleeve impermeable gown + Double gloves + Shoe cover *เปลี่ยนเป็น N95 mask กรณีเก็บ Tracheal suction หรือทำ Lung necropsy

ตารางที่ 3 : การเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดการศพติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

อุปกรณ์ป้องกันร่างกายส่วนบุคคล (PPE)			
ชุด scrub		ชุดคลุมทั้งตัวหรือชุด กาวน์ยาวคลุมแขน (Coverall or Long-sleeve impermeable gown)	
กระบังหน้าแบบใส (Face shield) แว่นตาป้องกันแบบใส (Goggles)		หน้ากากอนามัย (Surgical mask) หน้ากาก N95 (N95 particulate mask)	
หมวกคลุมผม (Surgical cap)		ถุงมือยางธรรมชาติ (Disposable rubber gloves)	
ถุงมือยางสังเคราะห์แบบ ยาวคลุมแขน (Long-sleeve synthetic rubber gloves)		รองเท้าบูทยาง (Rubber boot)	
ถุงคลุมรองเท้า (Shoe cover)		ถุงคลุมรองเท้าบูท (Boot cover)	

ถุงบรรจุศพ (Body bag) และวัสดุที่ใช้ในการบรรจุศพ			
<p>กรณีใช้ถุงบรรจุศพตามท้องตลาดทั่วไป (Commercial body bag)</p> <p>จำนวน 2 ถุงต่อศพ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ถุงมีซิปลัดด้วยด้านบนหรือด้านข้าง - หนาน้อย 150 ไมครอน หรือ 6 มิล (mil) - เชื่อมรอยต่อขอบถุงด้วยความร้อน 		
<p>กรณีใช้ถุงบรรจุศพแบบมาตรฐาน (OSHA-standard body bag)</p> <p>จำนวน 1 ถุงต่อศพ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ถุงมีซิปลัดด้วยด้านบน - หนาน้อย 450 ไมครอน หรือ 18 มิล (mil) - มีหูจับยกอย่างน้อย 4 หู - เชื่อมรอยต่อขอบถุงด้วยความร้อน 		
<p>สายเคเบิลคล้องซิปลัด (Zip tie)</p>		<p>ป้ายสัญลักษณ์แสดงวัตถุอันตรายทางชีวภาพ (Biohazard tag)</p>	

ชุดเก็บสิ่งส่งตรวจ					
<p>Synthetic fiber swab</p> <p>จำนวนอย่างน้อย 2 ชิ้นต่อศพ</p>		<p>Viral transport media (VTM)</p> <p>จำนวนอย่างน้อย 2 หลอดต่อศพ</p>		<p>ถ้วยพลาสติกปลอดเชื้อ (กรณีเก็บ Tracheal suction)</p>	

น้ำยาฆ่าเชื้อและวัสดุสำหรับการฆ่าเชื้อ			
<p>0.5% Hypochlorite solution หรือ น้ำยาฆ่าเชื้ออื่นที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานปกป้องสิ่งแวดล้อมสหรัฐอเมริกาว่าสามารถทำลายเชื้อ SARS-CoV-2 ได้ (EPA-registered disinfectant)</p>	<p>น้ำยาแอลกอฮอล์ล้างมือ (Alcohol based hand rub)</p>	<p>ผ้าก๊อชหุ้มสำลี (Top dressing) และสำลีก้อน</p>	<p>ถุงขยะติดเชื้อ</p>

กล้องถ่ายภาพหรืออุปกรณ์บันทึกภาพอื่น ๆ

ขั้นตอนการปฏิบัติงานในการจัดการศพติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1. ก่อนเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ ให้หัวหน้าทีมพูดคุยชี้แจงทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานแต่ละท่านและแนวทางการปฏิบัติงาน ทบทวนขั้นตอนการใส่และถอดชุด PPE และทบทวนขั้นตอนการบรรจุศพใส่ถุงศพ
2. ตรวจสอบวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ให้ครบถ้วนพร้อมใช้งาน กรณีใช้น้ำยาฆ่าเชื้อเป็น 0.5% Hypochlorite solution ให้เตรียมน้ำยาไว้ล่วงหน้า เนื่องจากน้ำยาไม่มีความคงตัว
3. ให้ผู้ปฏิบัติงานใส่ชุด scrub หรือชุดเครื่องแบบในการปฏิบัติงานเดินทางไปยังพื้นที่ที่ศพอยู่ โดยยังไม่ต้องสวมใส่ชุด PPE
4. เมื่อเดินทางไปถึงพื้นที่ปฏิบัติงาน ให้ทำการซักประวัติสอบสวนโรคจากญาติผู้ตาย บุคลากรทางสาธารณสุขที่เป็นผู้ดูแลก่อนเสียชีวิต และเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง ก่อนจะไปยังพื้นที่ที่ศพอยู่
5. ก่อนการเข้าไปในพื้นที่ที่ศพอยู่ ให้ผู้ปฏิบัติงานใส่ชุด PPE ตามที่กำหนด และให้หัวหน้าทีมตรวจสอบความเรียบร้อยของชุด PPE อีกครั้งก่อนเข้าพื้นที่
6. เข้าไปในพื้นที่ที่ศพนั้นอยู่ กรณีเสียชีวิตในบ้านให้ผู้ปฏิบัติงานเปิดประตูหน้าต่างเพื่อให้มีแสงสว่างในการทำงานและการระบายอากาศ
7. ถ่ายรูปผู้ตายเพื่อใช้ในการระบุบุคคล โดยถ่ายให้เห็นสภาพศพทั้งตัวจากด้านบนหรือด้านข้าง และถ่ายใบหน้าตรงของศพ
8. กรณีเสียชีวิตนอกโรงพยาบาล ให้เก็บสิ่งของเครื่องใช้ของผู้ตายที่น่าจะสัมผัสกับผู้ตายใส่ถุงขยะติดเชื้อ หากเป็นเอกสารสำคัญและของมีค่าให้ทำการถ่ายรูปและจดบันทึก พร้อมทั้งแจ้งให้พนักงานสอบสวนรับทราบ
9. กรณีเสียชีวิตในโรงพยาบาล ให้ถอดอุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ทั้งหมดออกจากผู้ตาย **ยกเว้น** ท่อ สาย และอุปกรณ์อื่น ๆ ที่สัมผัสกับทางเดินหายใจและปอดของผู้ตาย
10. ทำการเก็บสิ่งส่งตรวจหาสารพันธุกรรมของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามแนวทาง ในกรณีที่ยังไม่เคยตรวจหรือยังไม่ทราบผลการตรวจยืนยันการติดเชื้อ
11. ก่อนทำการบรรจุศพใส่ถุง ให้ใช้สำลีก้อนชุบ 0.5% Hypochlorite solution อุดในรูจมูก ช่องปาก และปลายเปิดของท่อต่าง ๆ รวมทั้งผูกมัดสาย Nasogastric tube เพื่อป้องกันการไหลของสารคัดหลั่งออกมาเปรอะเปื้อนในขณะที่ทำการยกศพใส่ถุงศพ
12. ทำการบรรจุศพใส่ถุงศพตามขั้นตอน
13. เมื่อนำศพใส่ถุงบรรจุศพแล้ว ให้ถอดชุด PPE ออก แล้วเก็บใส่ถุงขยะติดเชื้อแยกกันระหว่างอุปกรณ์ใช้แล้วทิ้งกับอุปกรณ์ที่จะนำไปฆ่าเชื้อแล้วเอากลับมาใช้ซ้ำ
14. แจ้งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครกู้ภัยหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่เคลื่อนย้ายศพดำเนินการยกศพขึ้นรถเพื่อเคลื่อนย้ายไปยังพื้นที่เก็บศพ โดยให้เจ้าหน้าที่ที่ยกศพใส่ถุงมียางชนิดใช้แล้วทิ้ง ไม่ต้องใส่ชุด PPE

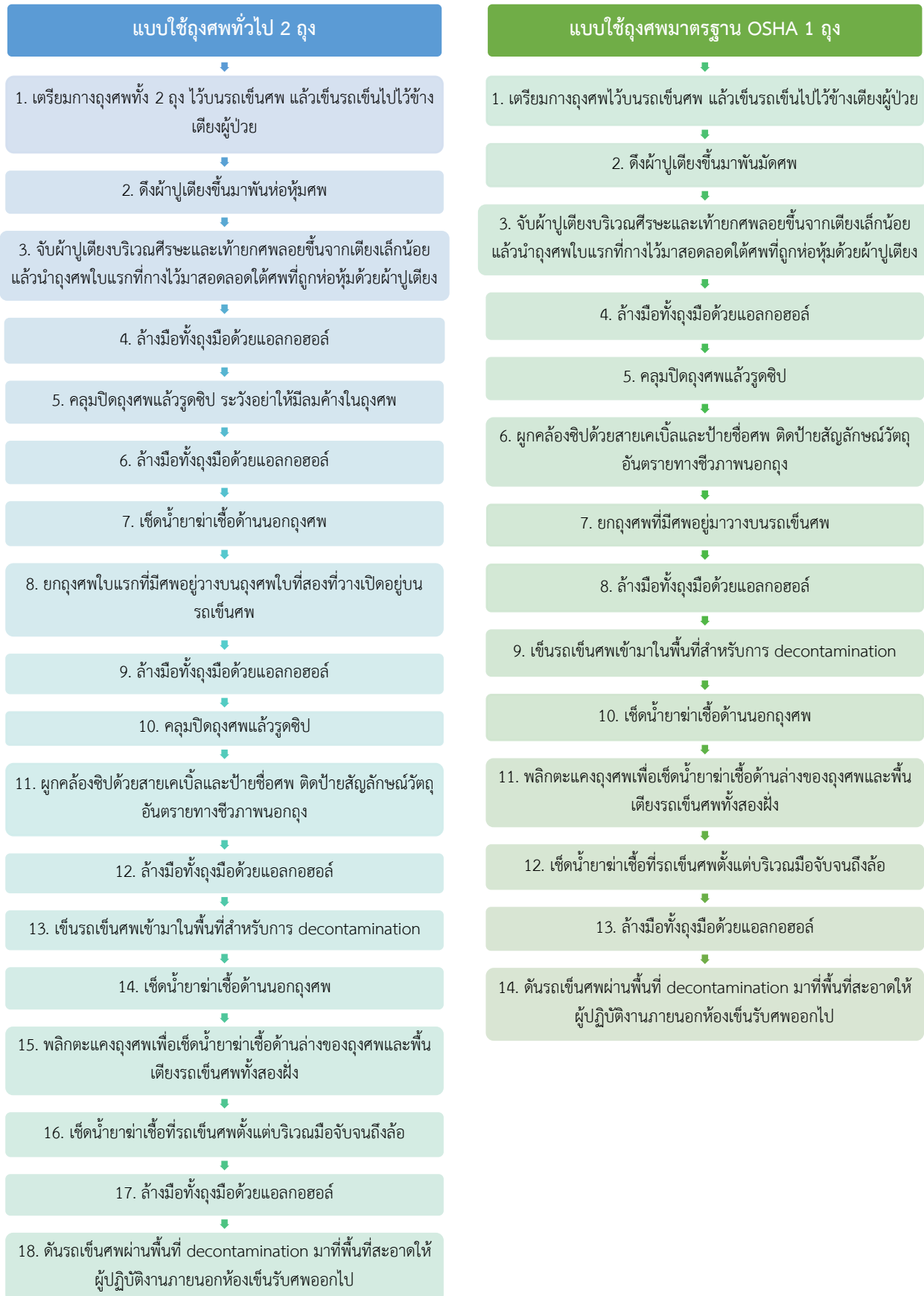
กรณีผู้เสียชีวิตที่เข้าเกณฑ์สอบสวนโรคหรือมีผลตรวจยืนยันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นการตายผิดปกติหรือการตายระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานที่จำเป็นต้องชันสูตรพลิกศพ

- ให้แพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพทำการถ่ายรูปศพและสถานที่ที่พบศพจากระยะไกล(อย่างน้อย 6 ฟุต) โดยไม่ต้องให้พนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานชันสูตรพลิกศพอื่น ๆ เข้าไปในพื้นที่ที่ศพนั้นอยู่
- หากภายหลังผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการรายงานว่าผู้ตาย**ไม่มี**การติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ให้แพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพแจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อร่วมดำเนินการชันสูตรพลิกศพโดยละเอียดอีกครั้ง
- หากภายหลังผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการรายงานว่าผู้ตาย**มี**การติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ให้แพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพใช้รูปถ่ายในครั้งแรกเป็นข้อมูลในการออกรายงานชันสูตรพลิกศพเท่าที่สามารถให้รายละเอียดได้ กรณีมีความจำเป็นต้องทำการตรวจภายนอกศพอีกครั้งเพื่อตรวจบันทึกบาดแผลภายนอกที่สำคัญต่อการระบุสาเหตุและพฤติการณ์การตาย ให้ผู้ปฏิบัติงานสวมชุด PPE เหมือนกับเจ้าหน้าที่บรรจุมศพตามตารางที่ 2 และทำการบรรจุศพด้วยถุงใส่ศพใหม่อีกครั้งตามขั้นตอนภายหลังเสร็จสิ้นการตรวจศพ

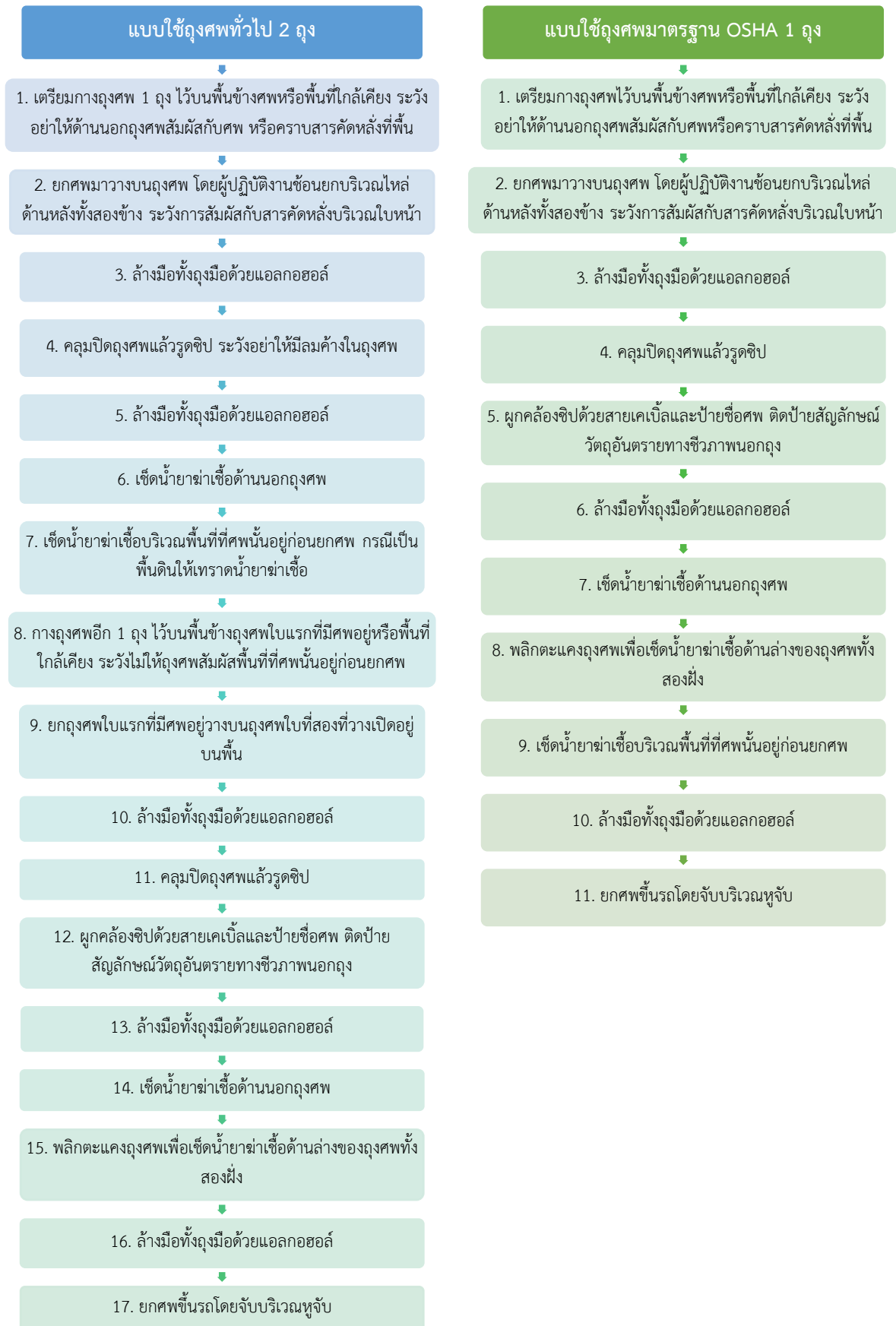
เมื่อผู้ปฏิบัติงานเดินทางกลับมาถึงโรงพยาบาลหรือหน่วยงานของตน

- ให้ถอดเปลี่ยนชุดทำงาน ล้างมือให้สะอาดด้วยน้ำและสบู่ทันที
- นำถุงขยะติดเชื้อที่มีสิ่งของเครื่องใช้ของผู้ตายไปเก็บรวมกับศพผู้ตาย
- นำถุงขยะติดเชื้อที่มีอุปกรณ์ reusable ส่งให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบทำความสะอาดฆ่าเชื้อ
- นำถุงขยะติดเชื้อที่มีอุปกรณ์ non-reusable และขยะติดเชื้ออื่น ๆ ส่งให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบกำจัดขยะติดเชื้อ
- นำส่งสิ่งส่งตรวจไปยังห้องปฏิบัติการ

แผนผังที่ 1 : ขั้นตอนการบรรจุศพใส่ถุงศพ กรณีเสียชีวิตในโรงพยาบาล

แผนผังที่ 2 : ขั้นตอนการบรรจุศพใส่ถุงศพ กรณีเสียชีวิตนอกโรงพยาบาล

คำแนะนำสำหรับผู้ปฏิบัติงานในการจัดการศพติดเชื้ออันตราย

- ✔ ผู้ปฏิบัติงานต้องสวมชุด PPE ขณะทำงานตลอดเวลา และถอดชุดออกทันทีหลังเสร็จสิ้นการจัดการศพ
- ✔ ผู้ปฏิบัติงานควรเคยผ่านการอบรมการใส่และถอดชุด PPE และการจัดการศพติดเชื้อมาก่อน
- ✔ เจ้าหน้าที่เข็นรถเข็นศพ, เจ้าหน้าที่เคลื่อนย้ายศพ, ผู้ปฏิบัติงานอื่น ๆ และญาติผู้ตาย สามารถสัมผัสผู้เสียชีวิตภายนอกที่ผ่านการ decontamination มาแล้ว โดยใส่ถุงมือแบบใช้แล้วทิ้งและ**ไม่ต้องสวมชุด PPE**
- ✔ การเก็บศพเพื่อรอผลการตรวจยืนยันทางห้องปฏิบัติการ ควรเก็บในตู้เย็นเก็บศพที่มีช่องแยก ไม่เก็บในห้องเย็นหรือเก็บรวมกับศพอื่น ๆ
- ✔ ศพที่ได้รับการยืนยันทางห้องปฏิบัติการแล้วว่าไม่พบการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถนำศพออกจากถุงได้ และสามารถอาบน้ำทำความสะอาดศพ ฉีดน้ำยาฆ่าเชื้อสภาพศพ รวมทั้งประกอบพิธีทางศาสนาได้ตามปกติ
- ✔ สามารถใช้ได้ทั้งวิธีการเผาศพและการฝังศพสำหรับผู้เสียชีวิตที่ตรวจพบการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความเชื่อและประเพณีตามศาสนาของผู้เสียชีวิต

- ✘ ไม่ควรถอดอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่สัมผัสกับสารคัดหลั่งจากทางเดินหายใจออกจากศพ เช่น Endotracheal tube, Nasogastric tube, Oropharyngeal airway ยกเว้นในกรณีที่มีความจำเป็นต้องเก็บสารคัดหลั่งที่ปนเปื้อนอุปกรณ์ทางการแพทย์นั้น ๆ เพื่อส่งตรวจยืนยันเชื้อ สามารถถอดอุปกรณ์ดังกล่าวได้และนำส่งตามแนวทางการเก็บสิ่งส่งตรวจของห้องปฏิบัติการ
- ✘ ไม่ควรใช้อุปกรณ์ฉีดพ่นน้ำหรือน้ำยาฆ่าเชื้อกับศพ ถุงศพ รถเข็นศพ หรืออุปกรณ์อื่น ๆ ในการจัดการศพ รวมทั้งการทำความสะอาดพื้นที่ที่พบศพ เพื่อลดการฟุ้งกระจายของเชื้อโรค ให้ใช้วิธีการเช็ด ซับ หรือล้างแทน
- ✘ ไม่ควรเปิดถุงบรรจุศพอีกหลังการเก็บศพ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรคจากการสัมผัสสารคัดหลั่งจากทางเดินหายใจของผู้ตาย
- ✘ ไม่ควรอาบน้ำทำความสะอาดศพ
- ✘ ไม่ควรฉีดน้ำยาฆ่าเชื้อสภาพศพ

คำแนะนำสำหรับผู้เสียชีวิตและผู้ปฏิบัติงานในการประกอบพิธีทางศาสนา

- ✔ ศพผู้ตายได้รับการบรรจุใส่ถุงศพและผ่านการทำความสะอาดฆ่าเชื้อภายนอกถุงศพตามมาตรฐานทางการแพทย์ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่อยู่ในสารคัดหลั่งจากทางเดินหายใจของผู้ตาย
- ✔ ญาติผู้เสียชีวิตและผู้ปฏิบัติงานในการประกอบพิธีทางศาสนา สามารถสัมผัสศพภายนอกที่ผ่านการทำความสะอาดฆ่าเชื้อมาแล้ว โดยใส่ถุงมืออย่างแบบใช้แล้วทิ้งชั้นเดียว และไม่มีควมจำเป็นต้องสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันชนิดอื่นอีก อย่างไรก็ตาม ไม่แนะนำให้สัมผัสศพถ้าไม่จำเป็น เพื่อป้องกันอันตรายจากการสัมผัสกับเชื้อโรคอื่น ๆ และน้ำยาฆ่าเชื้อที่เปื้อนอยู่ด้านนอกถุงซึ่งอาจทำให้เกิดการระคายเคืองต่อผิวหนัง
- ✘ ห้ามเปิดถุงบรรจุศพ เพื่อดูศพ รดน้ำศพ ทำความสะอาดศพ เปลี่ยนเสื้อผ้า ฉีดน้ำยารักษาสภาพศพ หรือประกอบพิธีทางศาสนาอื่น ๆ การเปิดถุงบรรจุศพอาจทำให้เกิดการแพร่กระจายเชื้อโรคจากการสัมผัสสารคัดหลั่งของผู้ตาย และถึงแม้จะมีการนำศพกลับไปบรรจุในถุงเดิมหลังนำศพออกมา การปนเปื้อนเชื้อโรคก็อาจยังพบได้บริเวณภายนอกถุงศพ
- ✔ สามารถใช้วิธีการเผาศพหรือการฝังศพสำหรับผู้เสียชีวิตที่ตรวจพบการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก็ได้ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความเชื่อและประเพณีตามศาสนาของผู้เสียชีวิต
- ✔ การจัดตั้งศพเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาสามารถกระทำได้ตามปกติ โดยบรรจุศพในโลงเย็น อย่างไรก็ตาม แนะนำให้ทำการเผาศพหรือฝังศพโดยเร็ว เนื่องจากศพไม่ได้ผ่านการฉีดน้ำยารักษาสภาพศพ ทำให้ศพมีการเปลี่ยนแปลงสภาพได้เร็ว และอาจทำให้เกิดการรั่วซึมของของเหลวที่เกิดจากการเน่า
- ✔ โลงเย็นและอุปกรณ์อื่น ๆ ที่สัมผัสกับศพระหว่างการประกอบพิธีทางศาสนา สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ โดยการเช็ดทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ 0.5% Hypochlorite solution
- ✔ การเก็บเถ้ากระดูกสามารถกระทำได้ตามปกติ เนื่องจากเชื้อไวรัสถูกทำลายด้วยอุณหภูมิที่สูงไปหมดแล้ว
- ✔ ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่อย่างเคร่งครัด

แนวทางการเก็บสิ่งส่งตรวจจากศพเพื่อตรวจหาสารพันธุกรรมของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1. **กรณีผู้ป่วยเสียชีวิตในโรงพยาบาล และมีการเก็บสิ่งส่งตรวจไปแล้ว** แต่ยังไม่ทราบผลการตรวจ ให้ทำการเก็บศพ ใส่ถุงศพตามแนวทาง โดยไม่ต้องทำการเก็บสิ่งส่งตรวจอีก
2. **กรณีผู้ป่วยเสียชีวิตในโรงพยาบาล และยังไม่เคยทำการเก็บสิ่งส่งตรวจ**
 - หากผู้ป่วยได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจก่อนเสียชีวิต ให้ทำการเก็บสิ่งส่งตรวจจาก Tracheal suction ใส่ภาชนะ ปิดดเชื้อ โดยไม่ต้องใส่ในหลอด VTM (แนะนำให้ทำใน Airborne Infection Isolation Rooms; AIIRs และ ผู้เก็บต้องใส่หน้ากาก N95) หรือตัดปลายท่อช่วยหายใจที่สัมผัสกับสารคัดหลั่งใส่ในหลอด VTM
 - หากผู้ป่วยไม่ได้รับการใส่ท่อช่วยหายใจ ให้ทำการเก็บสิ่งส่งตรวจจากทางเดินหายใจส่วนบนด้วยวิธี Nasopharyngeal swab
3. **กรณีพบศพเสียชีวิตนอกโรงพยาบาล** ให้ทำการเก็บสิ่งส่งตรวจจากทางเดินหายใจส่วนบนด้วยวิธี Nasopharyngeal swab
4. **การเก็บ Nasopharyngeal swab**
 - ให้ใช้ Synthetic fiber swab (Dacron หรือ Rayon swab) ที่มีก้านเป็นพลาสติก **ห้ามใช้** Calcium alginate swab หรือ swab ที่มีก้านเป็นไม้ เนื่องจาก swab ประเภทดังกล่าวอาจมีหรือปนเปื้อนสารที่ยับยั้งไวรัสและ กระบวนการ PCR
 - วิธีการเก็บ Nasopharyngeal swab ให้สอด swab เข้าไปในรูจมูกในแนวขนานกับเพดานปากให้ลึกที่สุด ทิ้ง swab ไว้ 2-3 วินาที เพื่อให้ดูดซึมสารคัดหลั่ง และทำอีกข้างด้วย swab อันเดิม
 - ใส่ swabs ลงไปในหลอดปิดดเชื้อที่มี viral transport media (VTM) 2-3 ml ทันทีหลังการเก็บ
 - แนะนำให้เก็บ Nasopharyngeal swab เพิ่มอีกไม้ สำหรับการตรวจวิเคราะห์เชื้อโรคชนิดอื่น โดยใส่ใน VTM แยกจาก swab ที่ส่งตรวจหาสารพันธุกรรมของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
5. **การทำ Lung necropsy** พิจารณาใช้เป็นทางเลือกสำหรับการเก็บสิ่งส่งตรวจ ควรทำใน Airborne Infection Isolation Rooms (AIIRs) และผู้เก็บต้องใส่หน้ากาก N95 ขั้นตอนการทำให้เป็นไปตามแนวทางของราชวิทยาลัย พยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย
6. **การเก็บรักษาสิ่งส่งตรวจ** เมื่อเก็บตัวอย่างแล้วต้องแช่ในกระติกน้ำแข็งทันที หรือเก็บในตู้เย็นอุณหภูมิ 4-8 องศาเซลเซียส แล้วนำส่งห้องปฏิบัติการภายใน 24 ชั่วโมง กรณีที่ไม่สามารถนำส่งได้ภายใน 24 ชั่วโมง ให้เก็บในตู้แช่แข็ง -70 องศาเซลเซียส
7. **การบรรจุและขนส่งสิ่งส่งตรวจ** ให้ปฏิบัติตามขั้นตอนของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

แนวทางการจัดการศพมุสลิมที่เสียชีวิตหรือสงสัยว่าเสียชีวิตจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

1. ห้ามญาติผู้เสียชีวิตและผู้มาเยี่ยม สัมผัสหรือจับศพ (มัยยิต)
2. ให้บุคคลที่เป็นมุสลิมทำการตะยัมมูมแทนการอาบน้ำศพ ในห้องปลอดเชื้อหรือสถานที่ที่จัดเตรียมไว้เฉพาะ โดยผู้ทำหน้าที่ตะยัมมูมสวมชุด PPE เหมือนกับเจ้าหน้าที่เก็บสิ่งส่งตรวจ (ตารางที่ 2) หากเป็นไปได้ผู้ทำหน้าที่ตะยัมมูมควรเป็นบุคลากรทางสาธารณสุขที่เคยผ่านการอบรมการใส่และถอดชุด PPE มาก่อน
3. ขั้นตอนการตะยัมมูมเป็นดังนี้
 - 1) ให้ผู้ทำตะยัมมูมตั้งเจตนา (เนียต) ว่า “ข้าพเจ้าตั้งใจจะยัมมูมแทนการอาบน้ำให้แก่ศพนี้ เพื่ออัลลอฮ์ ตาอาลา” โดยให้เนียตขณะยกฝ่ามือขึ้นหลังจากตบฝุ่นแล้ว
 - 2) ใช้ฝ่ามือทั้งสองข้างตบฝุ่นครั้งที่หนึ่ง เพื่อลูบบริเวณใบหน้าศพ
 - 3) ใช้ฝ่ามือทั้งสองข้างตบฝุ่นครั้งที่สอง แล้วใช้ฝ่ามือขวาลูบมือขวาของศพถึงข้อศอก หลังจากนั้นใช้ฝ่ามือซ้ายลูบมือซ้ายของศพจนถึงข้อศอกหรืออย่างน้อยที่สุดลูบให้ถึงข้อมือทั้งสองข้าง
4. **หากการสัมผัสศพโดยตรงนั้นไม่ปลอดภัยต่อผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ทำตะยัมมูม อนุญาตให้ทำตะยัมมูมบนถุงบรรจุศพโดยไม่ต้องแกะถุงออก** และให้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ระบุในข้อที่ 3 การทำตะยัมมูมบนถุงบรรจุศพที่ผ่านการทำความสะอาดฆ่าเชื้อแล้วให้ผู้ทำตะยัมมูมสวมใส่หน้ากากอนามัยและถุงมือแบบใช้แล้วทิ้งชั้นเดียว โดยไม่ต้องสวม PPE เต็มชุด
5. หลังการตะยัมมูมให้ปิดถุงบรรจุศพ โดยถือเอาถุงบรรจุศพเป็นกะปิ่น ขั้นตอนการบรรจุศพและทำความสะอาดฆ่าเชื้อภายนอกถุงบรรจุศพให้กระทำเหมือนกับการจัดการศพติดเชื้อตามปกติ (แผนผังที่ 1 และ 2)
6. ให้ผู้ทำหน้าที่ตะยัมมูมทำการละหมาดให้แก่ศพ ณ สถานที่นั้น ก่อนการเคลื่อนย้ายศพ
7. กรณีผู้ทำตะยัมมูมได้ละหมาดขณะให้แก่ศพแล้ว ให้รับนำศพไปฝังที่สุสาน (กูโบร์) ทันที
8. หากยังมีได้ละหมาดขณะให้แก่ศพ ให้ญาติของผู้เสียชีวิต (เฉพาะญาติใกล้ชิดเท่านั้น) ละหมาดที่สุสาน โดยให้ผู้ร่วมละหมาดป้องกันตนเองโดยการสวมใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า และเว้นระยะห่างระหว่างกัน 2 เมตร
9. ให้ฝังศพผู้เสียชีวิตในท่านอนตะแคงขวาหันหน้าไปทางกิบลัต (ทิศตะวันตก)

กรณีไม่มีบุคลากรหรือแพทย์มุสลิม ขอให้ทางโรงพยาบาลหรือญาติของผู้เสียชีวิตติดต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรืออิหม่ามในพื้นที่ของผู้เสียชีวิต มารับศพไปจัดการละหมาดและฝังทันที โดยให้ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างเคร่งครัด จนการฝังแล้วเสร็จ ทั้งนี้ หากจังหวัดใดไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้โรงพยาบาลหรือญาติของผู้เสียชีวิตติดต่อมายังสำนักจุฬาราชมนตรี หมายเลขโทรศัพท์ 02-9494278, 02-9494288, 02-9494312-3, 094-5535655, 089-6353554 เพื่อประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

หมายเหตุ แนวทางข้างต้นอ้างอิงและปรับปรุงมาจากประกาศจุฬาราชมนตรี เรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ฉบับที่ 2/2563 ลงวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2563, ประกาศจุฬาราชมนตรี เรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ว่าด้วยเรื่อง การงดละหมาดญะมาอะฮ์ การงดละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) ที่มีสยิด การจัดการกิจกรรมของกลุ่มญะมาอะฮ์ระดับสี่ และการจัดการกับศพ (มัยยิต) (ฉบับที่ 3/2563) ลงวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2563 และประกาศจุฬาราชมนตรี เรื่อง แนวทางและวิธีการจัดการศพมุสลิมที่เสียชีวิตจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ลงวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2563